

letu 2008. Bogatijo jo: Škounikof salon iz Tumišča, secesijska jedilnica družine Kučko, prikaz čevljarke, tkalske in šiviljske obrti ter vinogradništva, poljedelstva, dela vaške gostilne, predstavitev bivanjskih enot in farovške kuhinje. Dokumenti številnih družin so zloženi v škatle. Med dokumenti so tudi fotografije, zvezki, časopisi ipd. Pogovarjali smo se tudi o tem, da bi bilo te dokumente smiselno urediti in popisati.

V preteklosti je bilo veliko govora tudi o tem, da bi bilo potrebno tabor posodobiti in uvesti nove vsebine. Zato smo se odločili, da bo raziskovanja na slovenski strani manj. Raziskovanje »od hiše do hiše, od vrat do vrat« smo nadomestili s strokovno ekskurzijo v Pokrajinski arhiv Maribor. Tukaj so si udeleženci ogledali razstavo o urbarjih in urbarialnih registrih — Vsak kmet je dolžen dati gospodu zemljiškemu ..., ki je obogatena tudi z različnimi kmečkimi orodji in predmeti. Nato je bila na vrsti predstavitev dejavnosti arhiva, dela v čitalnici, arhivskega skladišča in knjigoveške delavnice. Po kosilu smo se skupaj z arhivistko Nino Gostenčnik urili v lepopisju, vroč popoldan pa smo izkoristili za izlet na Pohorje. Z razglednega stolpa smo občudovali Maribor ter se hladili v senci mogočnih smrek.

Zadnji dan popoldne je bilo na vrsti odprtje razstave. Večletne izkušnje so pokazale, da imamo dopoldne dovolj časa, da odberemo dokumente za razstavo. Skupaj z dijaki smo pregledali vse dokumente in fotografije, ki smo jih dobili ter izbrali najzanimivejše in najzgovornejše. Dijaki so se tako naučili razvrščati gradivo po družbenih, gospodarskih in kulturnozgodovinskih lastnostih ter ga smiselno in estetsko postaviti tudi na panoje.

Letošnjo razstavo v kulturnem domu Pake je slovesno odprla direktorica Pokrajinskega arhiva Maribor dr. Slavica Tovšak. Ker se bliža jesenska konferenca ob 20. obletnici tabora, je poudarila tudi novo vizijo tabora. Nujno je potrebno vpeljati nove vsebine in metode v raziskovalno delo, da bodo dijaki še bolj motivirani, samo raziskovanje oz. delo na taboru pa bi se dvignilo na višjo raven.

Razstava v Pâki je bila na ogled do konca julija, po tem se je preselila v Tumišče, kjer je bila del večje razstave z naslovom *O življenjskih %godbah prebivalcev Tumišča od zibelke do groba*. Razstava (avtorji so bili Gorazd Bence, Boris Kučko in Jelka Pšajd) je odstrla pogled na življenjske zgodbe prebivalcev Tumišča. Prav te govorijo o neprecenljivem bogastvu kraja, v preteklosti enega najpomembnejših verskih, gospodarskih in upravnih središč dolnjega Prekmurja. Pomen tega so v začetku 16. stoletja zapečatile pridobljene trške pravice. Od takrat namreč v varaši živijo varašanci.

Slstory: arhivsko gradivo in e-humanistika

Leta 2006 smo na Inštitutu za novejšo zgodovino (INZ) v Ljubljani prijavi program raziskovalne infrastrukture (RI), katerega osnovni cilj je bil oblikovanje raziskovalnega spletnega portala digitaliziranih in digitalnih zgodovinskih in zgodovinopisnih vsebin, ki bi že v izhodišču upošteval potrebe historične raziskovalne skupnosti in omogočal podporo pri delu dveh raziskovalnih skupin na INZ oziroma bi s širjenjem nabora tematskih vsebin postajal osrednja etočka slovenskega zgodovinopisja. Pobuda je bila dobro sprejeta tudi zato, ker nas je pri delu poleg potreb raziskovalcev oziroma potencialnih uporabnikov vodila želja, da bi s prenosom starejših in sodobnih zgodovinskih in zgodovinopisnih gradiv v novo medijsko in tehnološko obliko, s katero se bodo lahko seznanjali naši potomci, poskrbeli za razbremenitev danes še fizično dostopnega gradiva, delu ohranjene kulturne in znanstvene dediščine pa bi s spletno prezentacijo ne nazadnje razširili in podaljšali relevance.

Z načrtnim sodelovanjem z različnimi institucijami in posamezniki, ki se ukvarjajo z zgodovino, smo začeli oblikovati servis, namenjen slovenskemu zgodovinopisju in zanj. Rezultat dveletnega dela je bil konec leta 2008 predstavljen javnosti, zaživel je dvojezični (slovensko-angleški) spletni portal slovenskega zgodovinopisja, poimenovan Zgodovina Slovenije — Slstory (<http://www.sistor5r.si/>). Portal kaže, da na INZ pojem digitalizacija razumemo kompleksno, se pravi, da se ukvarjamo tako z oblikovanjem sodobnih spletnih medijev kot tudi s samo digitalizacijo različnih gradiv ter objavo teh na spletu.

Že danes je na portalu dostopen relativno širok nabor verificiranih vsebin, ki so v podporo ne samo zgodovinarjem raziskovalcem temveč tudi arhivistom, muzealcem, šolnikom, študentom, pa tudi vsem tistim, ki jih to področje zanima zgolj ljubiteljsko. Portal Zgodovina Slovenije ali Slstory je razdeljen v sklope, ki predstavljajo zgodovinsko in zgodovinopisno gradivo z ustreznimi analitičnimi sistemi in ustreznim znanstvenim aparatom: arhivsko, muzejsko gradivo, tiskane vire, serijske publikacije, učbenike, učne načrte, (spletne) monografije, analize itd., uporabniki imajo na vpogled tudi bazo podatkov Smrtne žrtve med prebivalstvom na območju Republike Slovenije med drugo svetovno vojno in neposredno po njej.

Lani smo se na INZ odločili, da portal Slstory izstopi iz okvirov zgolj »pisane zgodovine«. Z novimi orodji sodobne tehnologije smo začeli razvijati interaktivne in multimedijske prezentacije historičnih vsebin, s tem pa smo pritegnili tudi zanimanje širše javnosti. V prvi fazi nadgradnje obstoječe tehnološke platforme se je kot plodno izkazalo sodelovanje z

muzeji, ki jih je zanimala predstavitev posameznih razstav na portalu SIstory. Skupaj z muzealci smo poiskali vsebinske rešitve, z zunanjimi sodelavci programerji pa dokončno določili podobo spletnih razstav. Oblikovanih smo virtualne prostore dveh razstav, ki sta narejeni kot spletna stran, po njej pa se obiskovalec spreha v 3D. Na tak način smo omogočili, da so začasne razstave brezplačno in popolnoma prosto dostopne obiskovalcem z vsega sveta, svojo primarno podobo pa bodo ohranile tudi za zanamce.

Strategijo razvrščanja gradiva v različne kategorije vodimo večinoma samostojno v skladu z uredniško politiko, v posameznih primerih, na primer pri digitalizaciji arhivskega gradiva, pa v procesu od valorizacije do objave sodelujemo z arhivisti. Kot primer skeniranega in po naj sodobnejših standardih digitalno obdelanega arhivskega gradiva, ki šteje za pionirsko, naj navedem popis prebivalstva Ljubljane iz leta 1830, ki ga hrani Zgodovinski arhiv Ljubljana. Z računalniško obdelavo z različnimi orodji so mogoče mnogo hitreje in kompleksnejše raziskave tudi v doslej precej zapostavljenem rodoslovju. Na podlagi pozitivnih izkušenj, pridobljenih pri sodelovanju z arhivisti, nameravamo v prihodnje na portalu SIstory objaviti še več arhivskega gradiva.¹ Zato se je pokazala potreba, da v okviru načrtovane programske in vsebinske nadgradnje portala SIstory digitalizirano arhivsko gradivo začnemo razvrščati povsem v skladu z obstoječo klasifikacijo fondov in arhivskega gradiva slovenskih institucij.

Portal SIstory ni repozitorij v klasičnem pomenu besede in nikoh ni imel ambicije postati spletna knjižnica oziroma arhiv, čeprav izpolnjuje vse pogoje za hranjenje digitalnega in digitaliziranega gradiva. Zaradi kompleksnosti oziroma povezovanja posameznih vsebinskih sklopov in podsklopov s pomočjo novih orodij sodobne tehnologije namreč razvijamo interaktivne in multimedijske prezentacije historičnih vsebin. RI INZ se je tako vključila tudi v evropski projekt Digital Research Infrastructure for the Arts and Humanities (DARIAH) (www.dariah.eu), ta pa je vključen v program European Strategy Forum on Research Infrastructure (ESFRI). Naloga DARIAH ni ohranjanje kulturne dediščine, temveč ustvarjanje in uporaba raziskovalnih podatkov v raziskovalnem okolju. To bo projektu uspelo s spodbujanjem uporabe informacijskih in komunikacijskih tehnologij med evropskimi raziskovalci humanistike in umetnosti ter vzpostavitev digitalne raziskovalne infrastrukture.

Tako bo RI INZ digitaliziran in na spletu objavljen popis prebivalstva Ljubljane iz leta 1830 nad-

gradila s preostalimi v originalni obliki ohranjenimi naznanilnicami in ovojnimi polarni popisov prebivalstva Ljubljane² in nekaterih drugih slovenskih krajev iz let 1857, 1869, 1890, 1900, 1910, 1921, 1928 in 1931. Za vsak na novo digitaliziran in objavljen popis bo izdelan indeks vseh popisanih oseb. Uporabniki bodo lahko popisane osebe iskali tudi s posebnimi iskalniki. Da pa bodo lahko množice podatkov, ki jih vsebujejo popisnice, uporabljali tudi raziskovalci e-humanistike, bo potrebno te podatke najprej spremeniti v elektronsko obliko. Ker programska oprema za prepoznavanje besedil (OCR, ICR in celo IWR) (še) ne more prepoznati znakov na standardiziranih obrazcih popisnih pol, v katere so popisovalci in popisani sami vpisovali osebne podatke v kurzivni gotici in latinici, bo vse te podatke potrebno v elektronsko obliko prepisati ročno. Te podatke bodo postopoma transkribirani registrirani raziskovalci, študentje, rodoslovci in drugi uporabniki, ki jih bo to zanimalo.

Poudariti pa je potrebno, da se transkripcija ne bo smela razlikovati od originalnega zapisa. Pri vsaki uporabi osebnih podatkov v zgodovinskih raziskavah se raziskovalci srečajo s problemom standardizacije in klasifikacije teh podatkov. V večini primerov je pri standardizaciji mogoče ohraniti vse informacije, ki jih vsebuje originalni zapis (npr. standardizacija različnih zapisov imen, priimkov ah krajev), pri standardizaciji določenega dela podatkov pa raziskovalci del informacij, ki jih vsebuje prvotni zapis, nujno izgubijo. Najočitneje je to pri standardizaciji poklicev, saj je treba pred statistično obdelavo raznolike poklice najprej primerno klasificirati.³ Pri tem se lahko raziskovalci naslonijo na starejše uradne nacionalne standarde klasifikacije poklicev⁴ ah pa na modeme (mednarodne),⁵ pri tem pa nekdanje ah sedanje standarde bolj ah manj prilagodijo svojim raziskovalnim potrebam.⁶ Če to klasifikacijo poklicev raziskovalci opravijo že med samo transkripcijo, nujno izgubijo nekatere podatke. Vsaka standardizacija, pri kateri se izgubijo nekateri podatki, je tudi že klasifikacija. Klasifikacija pa je seveda kognitivni proces in zato nujno

² ZAJ-, 1JU 504, Mesto 1. ljubljana, statistični popisi.

³ Prim. Woollard et al.: The classification of occupations in the 1881 census.

vati v Ljubljani, Krašovec: *Primorski priseljenci v Ljubljani*.

sifikaciji poklicev ISC068. Gl. Leeuwen et al.: Creating a

vensko klasifikacijo poklicev.

stva, str. 310-316; Valenčič: *Gospodarska in poklicna struktura krakovskega prebivalstva*; bischer: *Cas vesolniga socialnega punta se bliža*, str. 39-54.

¹ V sodelovanju z Arhivom Republike Slovenije smo digitalizirali Zbirko stenografskih beležk zapisnikov sej predstavništev, senata in skupščine Kraljevine Srbov, Hrvatov in Slovencev oziroma Kraljevine; javnosti bo dostopna še letos.

subjektivna.⁷ To ne valja samo za raziskovalce, ki delajo klasifikacijo, temveč tudi za državne oblasti. Popisi prebivalstva so tako eden najočitnejših primerov uradnega klasificiranja prebivalstva,⁸ pri katerih so si pri razvrščanju prebivalstva v skupine, ki naj bi bile opisane, le-te v resnici šele izmišljali in utemeljevali.⁹ Zato je nujno, da so podatki v elektronski obliki enaki kot podatki v izvorniku. Šele v tem primeru si bodo lahko tudi raziskovalci, ki bodo ponovno uporabili že transkribirane podatke, zastavili nova raziskovalna vprašanja, na podlagi teh pa bodo potem nastajale vedno nove interpretacije. Prav to pa je eden glavnih namenov e-humanistike, ki se bo razvijala v okviru DARIAH-a.

RI INZ namerava za vsak popis posebej izdelati program za vnašanje transkribiranih podatkov. Večina popisnih kategorij se je namreč od popisa do popisa spreminjala: podatki, ki se kot stalnica ponavljajo v popisnih listih vseh ljubljanskih popisov prebivalstva med letoma 1830 in 1931, so samo ime in priimek, (ljubljski) naslov, leto rojstva in poklic.

Po transkripciji določenega dela osebnih podatkov bodo lahko registrirani uporabniki te podatke v elektronski obliki poljubno obdelovali s standardnimi statističnimi orodji (SPSS, SAS ipd.). Vzpostavljena podatkovna baza bo omogočala ne le raziskovanje gospodarskih in socialnih strukturnih sprememb in različnih demografskih režimov, temveč tudi sestavljanje življenjskih zgodb posameznikov, družin in njihovih rodbin. Popisi prebivalstva so poleg preostalih sorodnih virov, kot so matične knjige, domovinski listi in različni registri prebivalstva, odlična osnova za oblikovanje longitudinalne baze podatkov, s pomočjo katerih bo mogoče raziskovati posameznike in/ah iste skupine ljudi v daljšem obdobju. Longitudinalna baza podatkov bo zgodovinarjem, demografom, sociologom, antropologom in drugim omogočila odpiranje novih raziskovalnih pristopov pri preučevanju urbanizacije, rodnostnega obnašanja, poklicnega udejstvovanja, sestave družin, napredka medicine, migracij itd. Z vključitvijo matičnih knjig bo imela izjemen pomen tudi za rodoslovce. Glavni izziv, s katerim se bo pri uvajanju longitudinalne baze podatkov srečala RI INZ, je povezovanje istih oseb iz različnih popisov prebivalstva. Ime in priimek ene in iste osebe je namreč lahko v različnih virih različno zapsan. Podobno velja tudi za podatke o datumu in kraju rojstva. Zato bo RI INZ najprej izvedla standardizacijo imen, na podlagi te pa bodo lahko posamezne osebe dobile identifikacijsko številko, ki jih bo povezovala v različnih popisih. Podobno bo po-

trebno kodirati tudi datum in kraj rojstva.¹⁰ Šele nato bo mogoče vzpostaviti ustrezno longitudinalno bazo podatkov in začeti uporabljati orodja, primerna za povezovanje zapisov, od katerih so nekatera celo prosto dostopna (npr. FRIL).

Orisani načrt RI INZ bo s plodnim sodelovanjem raziskovalcev in arhivistov, ki jim digitalizacija pomeni tudi razbremenitev kadrovskih in prostorskih zmogljivosti, s stališča materialnega varstva pa pravi blagoslov, saj varuje gradivo pred uničenjem, prerasel v vzorčen primer za obdelavo in projekcijo obravnavanih/tovrstnih podatkov v slovenski e-humanistiki in bo kot tak tudi zelo pripomogel k razvoju. Pomembno pa je poudariti, da bodo s tem vzpostavljeni temelji, ki bodo najširšemu krogu uporabnikov omogočali dostop do novih spoznanj, spremenjenih interpretacij oziroma do novega uvida v zgodovinsko vedo.

Viri in literatura

Viri

Zgodovinski arhiv Ljubljana (ZAL), LJU 504, Mesto Ljubljana, statistični popisi.

Literatura

Alter, George in Mandemakers, Kees in Gutmann, Myron P.: Defining and Distributing Longitudinal Historical Data in a General Way Through an Intermediate Structure. *Historical Social Research* 34 (2009), št. 3, str. 78-114.

Brubaker, Rogers in Loveman, Mara in Stamatov, Peter: Ethnicity as Cognition. *Theory and Society* 33 (2004), št. 1, str. 31-64.

Fischer, Jasna: Cas vesolniga socialnega punta se bliža: Socialna in politična zgodovina delavskega gibanja v Ljubljani od začetkov do leta 1889. Ljubljana: Republiška konferenca ZSMS, Univerzitetna konferenca ZSMS, 1983, str. 39-54.

Jenkins, Richard: Categorization: Identity, Social Process and Epistemology. *Current Sociology* 48 (2000), št. 3, str. 7-25.

Kertzer, David I. in Arel, Dominique (ur.): *Census and Identity: The Politics of Race, Ethnicity, and Language in National Censuses*. Cambridge: Cambridge University Press, 2002.

Krašovec, Teja: Primorski priseljenci v Ljubljani v luči popisa prebivalstva iz leta 1928: diplomska naloga. Koper 2010 [online]. Dostopno na: <http://share.upr.si/fhs/PUBLIC/diplomske/Krasovec-Teja.pdf> [23. 5. 2011 J.

⁷ Prim. Brubaker et al.: *Ethnicity as Cognition*, str. 31, 33-35.

⁸ Jenkins: *Categorization*, str. 19.

⁹ Prim. Kertzer et al. (ur.): *Census and Identity*.

¹⁰ Alter et al.: *Defining and Distributing Longitudinal Historical Data*, str. 78-114.

van Leeuwen, Marco H. D.; Maas, Ineke; Miles, Andrew: Creating a Historical International Standard Classification of Occupations: An Exercise in Multi-national Interdisciplinary Cooperation. *Historical Methods* 37 (2004), št. 4, str. 186-197.

Studen, Andrej: Pedenarca, ksel, kelnerca, žnidar: socialnozgodovinska analiza izvora in poklicne strukture stanovalcev izbranih ljubljanskih ulic iz let 1869—1910. Ljubljana : Zgodovinski arhiv Ljubljana, 1993.

Studen, Andrej: Stanovati v Ljubljani. Ljubljana : Institutum studiorum humanitatis, 1995.

Valenčič, Vlado: Etnična struktura ljubljanskega prebivalstva po ljudskem štetju 1880. *Zgodovinski časopis* 28 (1974), št. 3-4, str. 287-319.

Valenčič, Vlado: Gospodarska in poklicna struktura krakovskega prebivalstva. *Kronika* 19 (1971), št. 3, str. 152—157.

Woollard, Matthew: The classification of occupations in the 1881 census of England and Wales. *History and Computing* 10 (1998), št. 1-3, str. 17-36.

Mojca Som, Andrej Parieur, Mitja Sunčič